

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Ingrit Part

Majanduslik hääletamine 2011. aasta Riigikogu valimiste näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mihkel Solvak, Ph.D

Tartus 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
/Ingrit Part/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MAJANDUSLIK HÄÄLETAMINE	5
1.1. VP-funktsioon	5
1.2. Majanduslik hääletamine indiviidi tasandil	7
1.2.1. Prospektiivne <i>versus</i> retrospektiivne hääletamine	7
1.2.2. Riigi majanduslik olukord <i>versus</i> isiklik majanduslik olukord	8
2. MAJANDUS EESTIS	10
2.1. Eesti majanduspoliitika taust.....	10
2.2. Tööpuudus ja inflatsioon 2007-2010	10
2.2.1. 15-74-aastaste töötuse määr	11
2.2.2. Tarbijahinnaindeks	11
2.3. Vabariigi Valitsuse tegevus majanduskriisis	13
3. RIIGIKOGU VALIMISED 2007 JA 2011	14
3.1. 2007. aasta Riigikogu valimised	14
3.2. 2011. aasta Riigikogu valimised	15
3.3. 2007. ja 2011. aasta Riigikogu valimistulemuste võrdlus.....	15
4. ANDMEANALÜÜS JA TULEMUSED	17
4.1. Andmestiku ja meetodi tutvustamine ning kasutatud muutujad	17
4.2. Andmeanalüüs.....	17
4.2.1. Keskmised hinnangud riigi ja leibkonna majanduslikule olukorrale ning nende jaotus.....	17
4.2.2. Majandusliku hinnangu mõju koalitsiooni valimisele	20
KOKKUVÕTE.....	25
KASUTATUD KIRJANDUS	26
SUMMARY	28

SISSEJUHATUS

Riigikogu on Eesti Vabariigis seadusandliku võimu kandjaks ja Riigikogu valimised on olulisim poliitilise osaluse vorm nii Eestis kui ka teistes demokraatlikes riikides.¹ Iga nelja aasta järel toimuvatel valimistel saavad kõik hääleõiguslikud kodanikud oma võimu teostada läbi mandaadi andmise 101-le esindajale. Parlamendi valimiste tulemusena saavad poliitilised jõud hakata võimu teostama ja oma nägemust riigi toimimisest ellu viima. Valijad on see osapool kogu süsteemis, kes määravad valimistulemused. Seetõttu on väga oluline teada, millised tegurid mõjutavad valija otsust.

Viimased 40 aastat on tähelepanu pööratud ning uuritud majanduslike näitajate ja hinnangute mõju valimiskäitumisele. Põnevaks muudab majandusliku hääletamise uurimise just 2011. aasta Riigikogu valimiste kontekstis eelkõige see, et valimistele eelnes sügav finantskriis ning koalitsioon jäi püsima. Käesoleva bakalaureusetöö keskseks eesmärgiks on sellest tulenevalt uurida valimisotsuse ja majanduse omavahelist seost.

Struktuurselt on antud uurimus jagatud neljaks osaks. Esimeses osas annan ülevaateliku pildi, millised tegurid üleüldiselt indiviidide valimisotsust tehes mõjutavad. Peaasjalikult keskendun majandusliku hääletamise küsimusele – kuidas teoreetiliselt mõjutab majandus valijaskonna eelistust valimistel. Töö teine peatükk räägib Eesti majandusolukorrast ja –näitajatest kahtede Riigikogu valimiste (2007. ja 2011. aasta) vahelisel perioodil. Teise osa eesmärgiks on anda lugejale konkreetne pilt sellest, milline oli nimetatud perioodil Eesti majandusolukord ja milliseid meetmeid Vabariigi Valitsus rakendas. Kolmanda peatüki peamine ülesanne on anda statistiline ülevaade ja võrdlus 2007. ja 2011. aasta Riigikogu valimiste valimistulemustest. Käesoleva uurimuse viimane – neljas – osa on kvantitatiivne analüüs, mille käigus sean vaatluse alla küsimuse, kas ja millisel määral mõjutas majandusolukord Eesti valijaskonda 2011. aasta Riigikogu valimistel.

¹ Kalev, Saarts 2011:283.

1. MAJANDUSLIK HÄÄLETAMINE

Uurimuse esimese peatüki eesmärk on seletada lahti, mida tähendab majanduslik hääletamine. Järgnevalt esitan kaks majandusliku hääletamise teooriat – VP-funktsioon ja indiviidi tasandil hääletamine. Esimene nendest on koondatud mudel, kuhu muude indikaatorite hulgas on haaratud ka makromajanduslikud näitajad. Teine teooria hõlmab aga indiviidi tasandil majanduslikku hääletamist – valija subjektiivne hinnang enda ja riigi majanduslikule olukorrale.

1.1. VP-funktsioon

Üks võimalik meetod, mida koalitsiooni toetuse uurimiseks kasutatakse, on VP-funktsioon (*VP-function – vote/popularity function*). Oluliseks majandusliku hääletamise seisukohast teeb VP-funktsiooni see, et nimetatud mudeli järgi on valimistulemuste ja majanduse olukorra vahel selge ja arvestatav seos. Lisaks majandusele hõlmab VP-funktsioon ka kahte teist tegurit: (1) poliitilised faktorid; (2) sündmused, mis on saatnud valitsust tema ametiajal.²

$$\Delta C_t = \{a_1 \Delta u_t + a_2 \Delta p + \dots\} + [c_1 D_t^1 + c_2 D_t^2 + \dots] + \varepsilon_t$$

ΔC_t – hääle/populaarsuse muutumine ajaperioodil t (sõltuv muutuja)

u – tööpuudus

p - inflatsioonimäär

a_1 ja a_2 koefitsiendid – näitavad vastavalt tööpuuduse ja inflatsiooni seose tugevust häälega

c_1 ja c_2 koefitsiendid – näitavad mitmesuguste poliitiliste näitajate seose tugevust häälega

+ ... – mudelisse võib tuua ka teisi majandusnäitajaid (nt SKT, riigivõlg) või poliitilisi indikaatoreid

ε_t – hälve

VP-funktsiooni võrrand

² Evans 2004:122.

VP-funktsioon mudeli üks eelduseid on see, et valijaskond peab valitsust riigi majandusliku käekäigu eest vastutavaks. Kui koalitsioonierakondadele on omistatud vastutus, siis valijaskond oma häälega kas premeerib ametis olnud valitsust – kui ollakse rahul majanduse olukorraga – või vastupidi – kui majandusel ei lähe väga hästi, antakse hääle mõnele mitte koalitsiooni kuuluva jõu esindajale – seeläbi karistades koalitsiooni (*reward and punishment*).³ Nimetatud seaduspärasus ongi peamine majandusliku hääletamise loogika.

Nagu VP-funktsiooni võrrandist näha võis, on sellesse sisse kirjutatud kaks makroökonomilist näitajat – tööpuudus ja inflatsioon. Kuigi mudelisse võib tuua ka teisi majandusnäitajaid, on tööpuudus ja inflatsioon osutunud kaheks kõige olulisemaks (*big two*).⁴ Uuringud on näidanud, et kõrge inflatsioon ja tööpuudus on reeglina kasulikud opositsiooniparteidele ning kahjulikud koalitsioonile.⁵ Mõlemad makroökonomilised näitajad annavad läbilõike riigi üldisest majandusolukorrast ning valija on ühtlasi ka väga tundlik inflatsiooni ja tööpuuduse osas.⁶ Seega võib öelda (oletades, et valija oma valimisotsust langetades on mõjutatud majanduse käekäigust), et just nende kahe makroökonomilise näitaja muutumine ajas mõjutab otseselt koalitsioonierakondade premeerimist või karistamist valimistel.

Kui nüüd lähtudagi sellest, et valijate otsus valimistel on otseselt seotud koalitsiooni toimetulekuga majandust ohjeldada ja valija peab valitsust vastutavaks riigi majandusolukorra eest, siis ideaalis näitaja **C** peaks tõusma/langema olenevalt majanduse tõusust/langusest. Siiski on ebarealistlik ja ka liialt lihtsustav arvata, et vaid majandusel üksinda on efekt valija otsusele. Seetõttu on mudelisse sisse toodud ka mitmesugused poliitilised indikaatorid – **D**-d. Hälve ε_1 seletab käesolevas võrrandis kõiki neid muutujaid, mis pole veel sõltumatute muutujatena (tööpuudus, inflatsiooni määr, poliitilised indikaatorid) mudelisse sisse toodud. Mida suurem on hälve, seda vähem on hääle muutus seletatav mudelis käsitletavatest sõltumatutest muutujatest.⁷

³ Evans 2004:129; Lewis-Beck, Stegmaier 2000:183; Nadeau, Lewis-Beck, Belanger 2012:565; Brug, Eijk, Franklin 2007:173.

⁴ Evans 2004:124.

⁵ Brug, Eijk, Franklin 2007:150.

⁶ Evans 2004:123.

⁷ Evans 2004:124.

Väga keeruline (kui mitte võimatu) on öelda, millisel määral mingi majanduse (või ka muu) indikaator konkreetselt mõjutab valija otsust (koefitsient selle muutuja ees). Tegelikult ei tööta VP-funktsioon alati, vaid on pigem juba loomupäraselt ebastabiilne ning oleneb riigist ja perioodist.⁸ Peamine eesmärk on aga siiski proovida kindlaks teha, kas konkreetsel muutujal on mõju ning kui jah, siis kas positiivne või negatiivne.⁹

1.2. Majanduslik hääletamine indiviidi tasandil

Vaadeldes seda, kuidas üksikindviid majanduslikel kaalutlustel valimisotsuse langetab, saab lähtuda kahest erinevast lähenemisest: (1) tulevikupõhine *versus* minevikupõhine¹⁰; (2) riigi majanduslik olukord *versus* isiklik majanduslik olukord.¹¹

1.2.1. Prospektiivne *versus* retrospektiivne hääletamine

Prospektiivne *versus* retrospektiivne hääletamine on teooria, mille alusel indiviidi valimisotsus on mõjutatud vastavalt kas siis tuleviku perspektiivist või sellest, kuidas minevikus koalitsioon hakkama sai.

Prospektiivne hääletamine on iseloomulik valijale, kes teeb oma otsuse lähtuvalt tuleviku perspektiivist. Siinjuures vaatab ta näiteks kuidas majandusel võiks minna järgmisel aastal konkreetse partei juhtimisel ning ka seda, mida erinevad poliitilised jõud üleüldiselt pakuvad. Seejärel teeb valija kindlaks, milline nendest tõenäoliselt pakub parimat tulemust.¹²

Retrospektiivne hääletamine seevastu tugineb majanduses varem toimunud. Valiku tegemise käigus vaatab tagasivaatav valija nii võimul oleva valitsuse kui ka opositsiooni varasemat tegevust. Lisaks sellele võib retrospektiivne hääletaja võtta valimisotsust langetades arvesse ka tegevusi, mida opositsioon oleks teinud, kui ta oleks olnud võimul.¹³

⁸ Lewis-Beck, Paldam 2000:119.

⁹ Evans 2004:126.

¹⁰ Evans 2004:135; Lewis-Beck, Stegmaier 2000:186; Brug, Eijk, Franklin 2007:20-21.

¹¹ Evans 2004:137.

¹² Evans 2004:135.

¹³ Evans 2004: 135-136.

Tegelikult mängib valiku tegemisel rolli nii tulevik kui minevik. Valija vaatab tagasi hiljutistele majandussündmustele ning samaaegselt proovib kalkuleerida, kuidas ja millisel määral erinevad kandideerivad jõud suudavad majandust tulevikus mõjutada. Parteide varasemast tegevusest saadud informatsioon on valija jaoks väga oluline ning ka üks peamisi võimalusi, läbi mille ta saab reaalselt ette kujutada riigi tulevikku konkreetse partei juhtimisel. Seega, kui valija on rahul varem majanduses toimuvaga, peaks ta hääletama võimul olnud partei poolt, kui aga mitte, opositsioonierakonna poolt.¹⁴

Reaalsuses pole kõik aga nii must-valge. Vastasel korral poleks opositsioonis olevatel jõududel mõtet üldse kampaaniat teha, vaid oodata lihtsalt hetke, millal võimul olev valitsus vea teeb. Tegelikult peavad mõlemad, nii koalitsiooni kui opositsiooni erakonnad, tegema kõvasti tööd valija veenmisel, et just neid valides teeb valija hea valiku. Opositsioon reeglina üritab valijaskonda veenda selles, et on võimeline antud hetkel võimul olevast valitsusest paremini elu korraldama. Koalitsiooniliikmed samal ajal rõhutavad aga oma tulevase majandusplaane ning seda eriti olukorras, kus on tehtud varasemalt vigu.¹⁵

1.2.2. Riigi majanduslik olukord versus isiklik majanduslik olukord

Teine oluline aspekt, mida indiviidi valimiskäitumist uurides vaadelda, on hinnangud majanduslikule olukorrale nii makro (riigi) – kui mikrotasandil (indiviidi). Siinjuures räägitakse kahest kesksest mõistest – *'pocketbook'* ja *'sociotropic'*.¹⁶

'Pocketbook' – valija teeb oma otsuse eelkõige lähtudes isiklikust kasust, mitte mõeldes riigi terviklikule majanduspildile.¹⁷ See töötab nii tagasiulatuvalt kui tulevikku vaatavalt. Tagasivaatavalt on tegemist olukorraga, kus valitsus on teinud mingi valijale majanduslikult soodsa otsuse ning valija premeerib teda oma häälega. Tulevikku vaatav majanduslikel kaalutlustel otsustav valija valib selle poliitilise jõu, kes lubab mingit tema jaoks soodsat muudatust.

¹⁴ Evans 2004:136.

¹⁵ Evans 2004:136-137.

¹⁶ Evans 2004:137.

¹⁷ Ericson 1990:374; Evans 2004:137.

'Sociotropic' – valija teeb oma otsuse eelkõige lähtuvalt riigi majanduslikust huvist – sellest, milline poliitiline jõud tema hinnangul suudab kõige paremini riigi majandust juhtida.¹⁸

Enamustes võrdlevates uuringutes väidetakse, et valija lähtub otsust langetades pigem riigi kui enda majanduslikust huvist ning seda isegi sageli olukordades, kus mingi valitsuse otsus võib mõjuda konkreetsele indiviidile kahjulikult. Ratsionaalse valiku seisukohast tundub selline käitumine kergelt ebaloogiline. Teoorias seletatakse aga valijaskonna taoliseid hoiakuid kui teadlikkust sellest, et riigi majandusel on potentsiaalselt rohkem kahjulikku/kasulikku mõju ning tõenäoliselt on see ka pikaajalisem kui indiviidi enda majanduslik olukord.¹⁹

¹⁸ Ericson 1990:374; Evans 2004:137.

¹⁹ Evans 2004:138.

2. MAJANDUS EESTIS

Kuna käesoleva bakalaureusetöö peaesmärgiks on uurida majanduslikku hääletamist Eesti (2011. aasta Riigikogu valimiste) kontekstis, siis on oluline vaadelda 2011. aasta Riigikogu valimistele eelnenud perioodi majandust ja majandusnäitajaid. Lisaks sellele pean tähtsaks tuua järgnevas peatükis välja ka olulisemad muudatused, mis Vabariigi Valitsuse poolt ametiajal (2007-2011) ellu viidi.

2.1. Eesti majanduspoliitika taust

Eesti majanduspoliitika on taasiseseisvumisest alates võtnud endale neoliberaalse suuna. Meie majandusrežiimi keskmes on stabiilsus ja riigi võimalikult vähene sekkumine.²⁰ Euroopa Liiduga liitumine tõi Eesti majanduspoliitika maastikule olulisi muudatusi, milledest kõige olulisemaks võib lugeda Eesti seadusandluse ühildamist Euroopa Liidus kehtivate seadustega ning seeläbi usalduse kasvatamist välisinvestorite jaoks. Taolist väidet tõestab eelkõige see, et 2000. aastate alguses kasvas Eestisse suunatud välisinvesteeringute hulk oluliselt (peamised rahavood kinnisvarasse ja tarbimise finantseerimisse).²¹

Seeläbi toimuski aastatel 2000-2007 väga kiire majanduskasv: (1) reaalne SKP kasvas 1,833 korda; (2) tööpuudus kahanes 2007. aastal 4,7%-ni.

Pikaajalises plaanis polnud aga selline kiire kasv jätkusuutlik – 2008. ja 2009. aastal tabas Eestit oluline majanduslangus, mille tagajärjel SKP kahanes 17,5% ning tööpuuduse määr kasvas üle kolme korra.²²

2.2. Tööpuudus ja inflatsioon 2007-2010

Järgnevalt vaatlen kahte olulist makroökonoomilist näitajat – tööpuudust ja tarbijahinnaindeksit aastatel 2007-2010. Nimetatud näitajate valik tuleneb otseselt VP-funktsiooni teooriale tuginedes, kus kaheks võrrandi muutujaks olid töötuse määr ja inflatsioon.

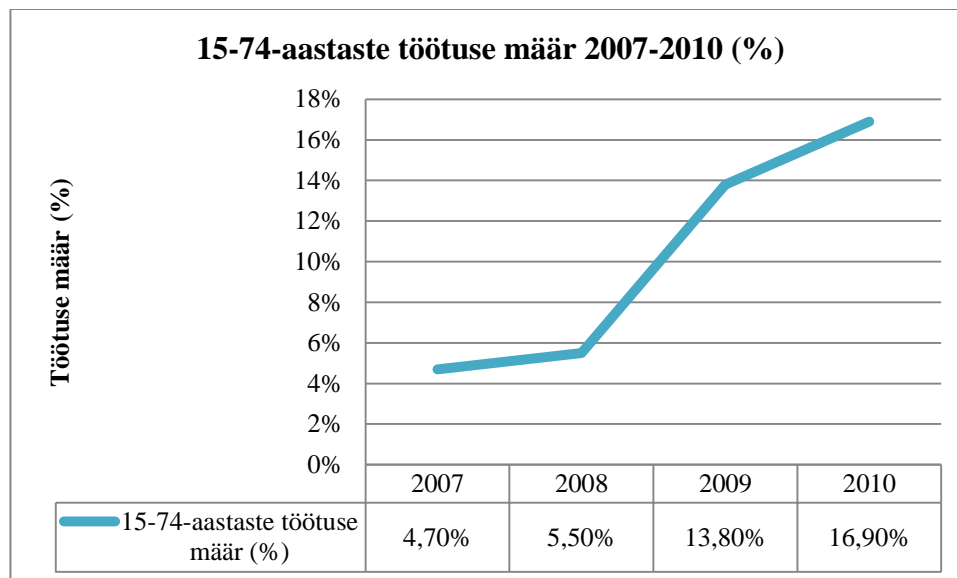
²⁰ Vetik 2012:189.

²¹ Vetik 2012:401.

²² Purju 2013:2.

2.2.1. 15-74-aastaste töötuse määr

Töötuse määr näitab töötute osatähtsust tööjõus (tööjõud – tööga hõivatud ja töötute isikute arv kokku).²³

Graafik 1: 15-74-aastaste töötuse määr 2007-2010²⁴

Ülaloleval joonisel kujutatud dünaamika näitab, et 2007. aastal, kui Vabariigi Valitsus ametisse astus, oli Eestis töötuse määr vaid 4,7%. 2009. aastal toimus aga suur hüpe ning 2010. aastaks oli töötute osakaal tööealisest elanikkonnast tervelt 16,9%. Seega kasvas töötute protsent aastate lõikes enam kui kolm korda.²⁵ Töötuse määr on üks kahest peamisest indikaatorist, mis VP-funktsioonile tuginedes mõjutab inimeste valimiseelistust. Taolise suure muutuse tagajärjel oleks VP-funktsiooni teooria kohaselt pidanud võimaloleva valitsuse parteid kaotama toetajaskonda.

2.2.2. Tarbijahinnaindeks

Teine VP-funktsiooni seisukohast oluline makromajanduslik näitaja on inflatsioon, mis on üldise hinnataseme pidev tõus.²⁶ Inflatsioonimäära mõõtmiseks kasutatakse erinevaid hinnaindekseid, milledest kõige levinuim on tarbijahinnaindeks.²⁷ Tarbijahinnaindeksi näol on tegemist indeksiga, mis iseloomustab tarbekaupade ja tasuliste teenuste hindade

²³ <http://www.stat.ee/files/koolinurk/abiks/sonastik/> (02.05.2014).

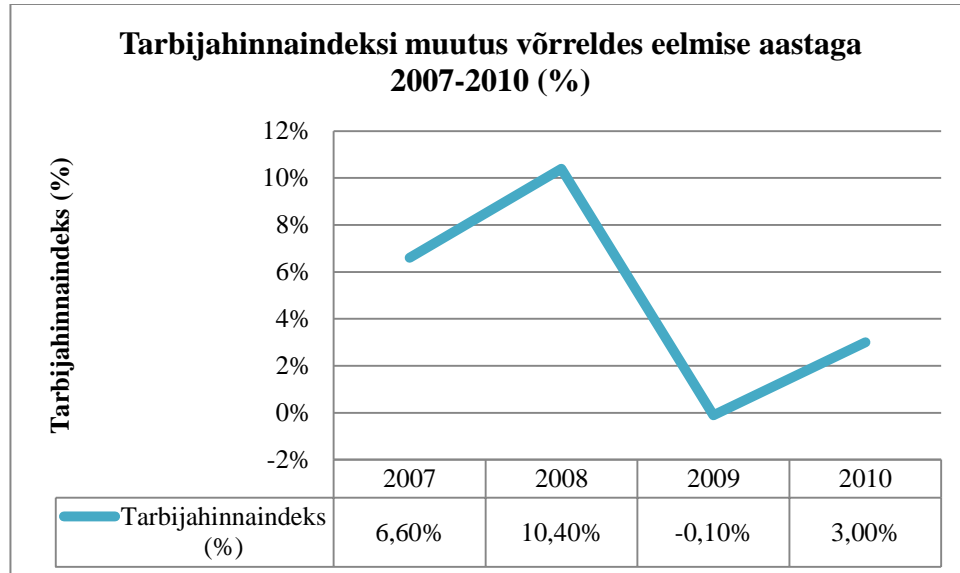
²⁴ Kerner, Krusell, Pöder, Rosenberg, Servinski, Soiela 2011:165.

²⁵ Kerner, Krusell, Pöder, Rosenberg, Servinski, Soiela 2011:165.

²⁶ Arrak, Eamets, Karm 2002:190.

²⁷ <http://www.stat.ee/files/koolinurk/abiks/sonastik/> (02.05.2014).

muutust.²⁸ Põhimõtteliselt tähendab see tarbija ostukorvis sisalduvate kaupade ja teenuste hindade muutumist ajas. Järgnevalt on graafiliselt ära toodud tarbijahinnaindeksi dünaamika ajas aastatel 2007-2010.

Graafik 2: Tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes eelmise aastaga 2007-2010²⁹

Graafik 2 väljendab selgelt hüppelist hindade kasvu aastal 2008, kui tarbijahinnaindeks kasvas võrreldes aastaga 2007 tervelt 10,4%. Enimkallinenud kaubagrupid olid alkohol ja tubakatooted (15,9%), eluase (15,8%), toit ja mittealkohoolsed joogid (14,2%). 2009. aastal hinnakasv pidurdus – kõige enam langes tänu kütuse odavnemisele transpordi tarbijahinnaindeks (-6,5%). 2010. aastal hindade kasv jätkus – kõige enam kallines transport (7,1%) ning taaskord kuulusid enimkallinenud kaupade hulka ka toit (3%) ja eluase (2,9%), lisaks ka alkohol (4,5%) ja side (3,7%).³⁰

Tarbijahinnaindeks keskmiselt küll langes, olles 2010. aastal reaalsuses madalam kui 2007. Vaid sellest teadmisest lähtuvalt võiks eeldada, et taoline dünaamika on pigem valitsusparteile kasulik. Siinjuures tekib aga küsimus, et kumba tajub elanikkond enam – kas seda lühiajalist langusperioodi või siis just enne ja pärast aset leidnud pidevat kiiret hindade kasvu. Olenemata keskmise tarbijahinnaindeksi langusest, julgen siiski eeldada, et elanikkond oli kõrgete hindade tõttu rahulolematu.

²⁸ <http://www.stat.ee/files/koolinurk/abiks/sonastik/> (02.05.2014).

²⁹ Kerner, Krusell, Pöder, Rosenberg, Servinski, Soiela 2011:185.

³⁰ Kerner, Krusell, Pöder, Rosenberg, Servinski, Soiela 2011:186.

2.3. Vabariigi Valitsuse tegevus majanduskriisis

2007. aastal ametisse astunud valitsus oli n.ö kriisiaja valitsus ning sellest faktist lähtuvalt võeti kasutusele ka kindlad meetmed ja eesmärgid. Kaks kõige olulisemat põhimõtet, mida valitsus oma tegevuses järgis, olid eelarvetasakaalu tagamine läbi kärpmete ning otsus üle minna eurole.³¹

Eelarve tasakaalu saavutamiseks tehtud sammud: (1) muudatused maksupoliitikas – käibemaksu tõsteti 18%-lt 20%-le, alandatud käibemaksumäära tõsteti 5%-lt 9%-le; (2) varasema 14% tõusu asemel kasvasid pensionid 5%; (3) peatati kuni aastani 2013 valitsuse poolsed maksed II pensionisambasse; (4) pensioniea tõstmine 65 aastani nii, et iga 4 aasta jooksul tõuseb pensioniiga 1 aasta; (5) ravikindlustus – varasemalt kompenseeris Haigekassa alates teisest haiguse päevast 80% töötaja palgast, peale seadusemuudatust on 3 esimest haiguspäeva ilma kompensatsioonita, 4.-8. päeva eest maksab tööandja ja alates 9-st päevast alles Haigekassa.³²

Eelnimetatud muudatuste sisu analüüsid ning üleüldiselt majandusolukorda aastatel 2007-2010 vaadeldes selgub, et majandussurutisega võitlemiseks välja töötatud meetmed ning tehtud kärped mõjutasid tugevalt elanikkonna igapäevaelu ja seda negatiivses mõttes. Majandusliku hääletamise teooriale ja taolisele majandusarengule tuginedes võiks eeldada valijate pahameelt, millega peaks kaasnema koalitsioonierakondade karistamine – häälest ilmajätmine.

³¹ Vetik 2012:405.

³² Purju 2013:17.

3. RIIGIKOGU VALIMISED 2007 JA 2011

Eelmises peatükis kirjeldasin 2011. aasta Riigikogu valimistele eelnenud olukorda Eesti majandussfääris ning ka 2007. aastal ametisse astunud Vabariigi Valitsuse tegevust. Sealt järeldus, et Eestil ei läinud vaatluse all oleval perioodil hästi ning koalitsioon oli sunnitud vastu võtma palju ebapopulaarseid otsuseid. Majandusliku hääletamise teooriale tuginedes oleks pidanud koalitsioonierakonnad uutel parlamendivalimistel saada karistada, mis poliitikas tähendab eelkõige toetajaskonna vähenemist valimistel. Kolmanda peatüki eesmärgiks ongi vaadelda Riigikogu valimiste tulemusi aastatel 2007 ja 2011, et teha kindlaks, kas valitsuserakondade karistamine toimus või mitte.

3.1. 2007. aasta Riigikogu valimised

2007. aastal toimunud Riigikogu valimistel osales kokku 555 463 kodanikku, mis on 61% hääleõiguslikest kodanikest. Kokku ületas viie protsendise valimiskünnise kuus erakonda – Eesti Reformierakond (ER), Eesti Keskerakond (KE), Erakond Isamaa ja Res Publica Liit (IRL), Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE), Eestimaa Rahvaliid (Rahvaliid) ja Erakond Eestimaa Rohelised (Rohelised).³³

Tabel 1: Riigikogu valimiste valimistulemused 2007³⁴

Erakond	Toetusprotsent	Mandaatide arv
Eesti Reformierakond	27,8%	31
Eesti Keskerakond	26,1%	29
Erakond Isamaa ja Res Publica Liit	17,9%	19
Sotsiaaldemokraatlik Erakond	10,6%	10
Eestimaa Rahvaliid	7,1%	6
Erakond Eestimaa Rohelised	7,1%	6

2007. aasta valimised võitis ER Andrus Ansipi juhtimisel 27,8%-ga, mis tagas neile 31 mandaati parlamendis. Valitsuse moodusta ER koos IRL-ga.

³³ <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=66099> (30.03.2014).

³⁴ <http://www.erakonnad.info/2007.html> (30.03.2014).

3.2. 2011. aasta Riigikogu valimised

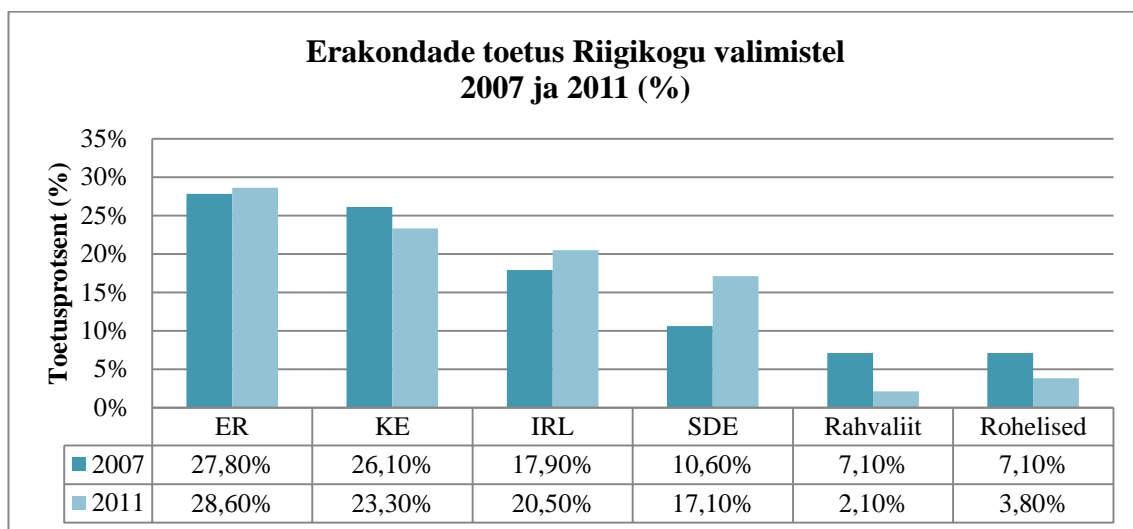
2007. aastal toimunud Riigikogu valimistel osales kokku 580 264 kodanikku, mis on 64% hääleõiguslikest kodanikest. Kokku ületas viie protsendise valimiskünnise neli erakonda – ER, KE, IRL ja SDE.³⁵

Tabel 2: Riigikogu valimiste valimistulemused 2011³⁶

Erakond	Toetusprotsent	Mandaatide arv
Eesti Reformierakond	28,6%	33
Eesti Keskerakond	23,3%	26
Erakond Isamaa ja Res Publica Liit	20,5%	23
Sotsiaaldemokraatlik Erakond	17,1%	19

2011. aastal oli taaskord valimisvõitluse võitjaks ER, kuid seekordne edumaa teise valimistulemuse saanud KE-na ees suurenes märgatavalt võrreldes 2007. aastaga. Valitsuse 2011. aasta toimunud Riigikogu valimiste järel moodustasid sarnaselt nelja aasta taguse ajaga ER ja IRL ning valitsusjuhiks sai taaskord Andrus Ansip.

3.3. 2007. ja 2011. aasta Riigikogu valimistulemuste võrdlus

Graafik 3: Erakondade toetus Riigikogu valimistel 2007 ja 2011

³⁵ <http://riigikogu.ee/index.php?id=41593> (30.03.2014).

³⁶ <http://www.erakonnad.info/2011.html> (30.03.2014).

2011. aasta valimistel oli ER toetusprotsent 28,6, mis on 0,8 protsenti kõrgem kui 2007. aasta valimistulemus. IRL suutis oma toetajaskonda kasvatada aga tervelt 2,6% - varasem 17,9% toetusprotsent tõusis 20,5%-ni. Seega kasvasid mõlemad koalitsiooniparteid oma valimistulemust võrreldes eelneva perioodiga.

Opositsioonis olevate erakondade toetus valdavalt aga langes (v.a SDE). 2011. aastal toimunud Riigikogu valimiste järel jäid parlamendist välja kaks varasemalt opositsiooni kuulunud erakonda – Rahvaliid ja Rohelised. KE-l, kes samuti oli opositsioonis, vähenes toetajaskond 2,3% – 26,1%-lt 23,3%-le. Ainuke erand opositsioonis oligi SDE, kelle toetajaskond kasvas varasemalt 10,6 protsendilt 17,1-ni (kasv tervelt 6,5%).

Majandusnäitajate ja –tegevuse ning valimistulemuste taustal võib küsida, et miks olenemata vallandunud kriisist, väga kõrgest tööpuudusest, hindade kasvust ning ka valitsuse ebapopulaarsetest otsustest, kasvasid mõlemad koalitsioonis olnud parteid oma toetajaskonda.

Kirjeldatud paradoksi on võimalik seletada kaheti. Esiteks, mingit koalitsiooni karistamist/premeerimist majanduslikel kaalutlustel ei toimunudki. Nimetatud variant ei ühti küll majandusliku hääletamise teooriaga, kuid on hüpoteetiliselt võimalik. Teine võimalik seletus on, et mingi karistamine siiski toimus, kuid selle ulatus polnud nii suur, et valimistulemustes seda märgata oleks olnud. Põhimõtteliselt tähendab see, et mingi hulk valijaid premeeris ja mingi hulk karistas, kuid kokkuvõttes valijate vastassuunaline liikumine neutraliseeris agregeeritud valimistulemused.

Selleks, et kindlaks teha, kas inimeste hinnang majandusele mõjutas kuidagi nende valimisotsust, on vajalik uurida andmeid indiviidi tasandil ning viia läbi kvantitatiivne andmeanalüüs.

4. ANDMEANALÜÜS JA TULEMUSED

4.1. Andmestiku ja meetodi tutvustamine ning kasutatud muutujad

Käesoleva uurimuse andmeanalüüs põhineb 2011. aastal märtsis läbi viidud valijauuringul ning selle käigus saadud andmetel. Uuring kuulub rahvusvahelise võrdleva valimisuuringu *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES) alla.³⁷

Järgnevalt annan ülevaate töös kasutatud muutujatest ja nende kodeerimisest. Töös ei kasutata andmeid, kus vastaja keeldus vastamast või ei teadnud vastust. Andmeanalüüs on teostatud statistikaprogrammiga *SPSS Statistics 20*.

Kaks muutujat, mida oma töös uurin on rahulolu majandusega riigi tasandil (*Kui rahul olete Te Eesti majanduse praeguse olukorraga?*) ning indiviidi tasandil (*Kui rahul olete Te oma leibkonna majandusliku olukorraga?*). Mõlemale küsimusele said respondendid vastata skaalal 0-10, kui 0 oli *Ei ole üldse rahul* ja 10 vastavalt *Väga rahul*.

Kolmas peamine muutuja, mida andmeanalüüsis kasutan, on vastajate erakondlik eelistus – *Millise erakonna poolt Te hääletasite?* Siinjuures tegin uue binaarse tunnuse, millel on kaks võimalikku väärtust – 0, mis tähistab *mitte koalitsioonierakonna valijat* (KE, SDE, Rahvaliit, Rohelised, mõne muu erakonna või üksikkandidaadi valija) ning 1, mis tähistab *koalitsiooni valijat* (ER ja IRL).

Lisaks kolmele eelnimetatud muutujale pidasin oluliseks andmeanalüüsi kaasata ka sotsiaaldemograafilised näitajad: sugu, vanus (sünniaasta) ja sissetulek (ordinaarne tunnus, kus sissetulek on jagatud 12-ks kategooriaks).

4.2. Andmeanalüüs

4.2.1. Keskmised hinnangud riigi ja leibkonna majanduslikule olukorrale ning nende jaotus

Andmeanalüüsi alustan vaadeldes respondentide hinnanguid toonasele riigi ja leibkonna majanduslikule olukorrale. Esimesena uurin keskmiseid näitajaid küsimustele *Kui rahul*

³⁷ <http://www.enes.ee/national-elections-2011/> (4.12.2013).

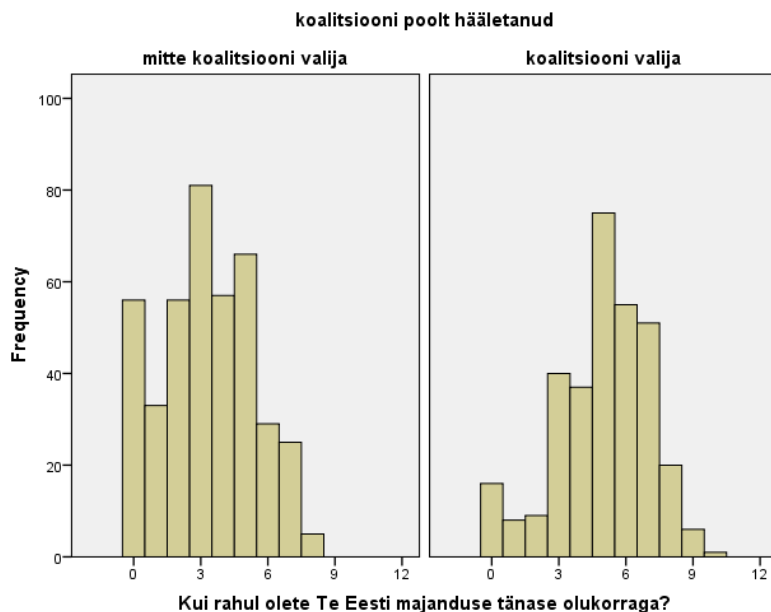
olete Te Eesti majanduse tänase olukorraga? ja *Kui rahul olete te oma leibkonna majandusliku olukorraga?* Seejärel võrdlen samade küsimuste vastuseid lähtuvalt nende eelistusest valimistel – *koalitsiooni valija* ja *mitte koalitsiooni valija*. Tulemusena saan teada, kuidas hindas valijaskond nii riigi kui leibkonna majandusjärge 2011. aastal. Lisaks sellele loodan teada saada, kas ja kuivõrd mitte koalitsiooni valijate hinnangud majandusele erinevad RE või IRL-i eelistanud valijate hinnangutest.

Küsimusele *Kui rahul olete Te Eesti majanduse tänase olukorraga?* keskmine skoor oli 3,88. Sama küsimuse skoor leibkonna tasandil (*Kui rahul olete Te oma leibkonna majandusliku olukorraga?*) oli mõnevõrra kõrgem – 4,36.

Kui vaadelda nüüd keskmisi tulemusi lähtuvalt valikust valimistel (*koalitsiooni valija versus mitte koalitsiooni valija*) näeme me sarnast trendi – mõlemad grupid hindavad enda isiklikku (leibkonna) majandusolukorda paremaks kui riigi oma. Mitte koalitsiooni valijad hindavad riigi toonast majandusolukorda keskmiselt 3,27 punktiga ning leibkonna oma 3,91 punktiga. Koalitsiooni valijad vastavalt 4,97 ja 5,26 punktiga.

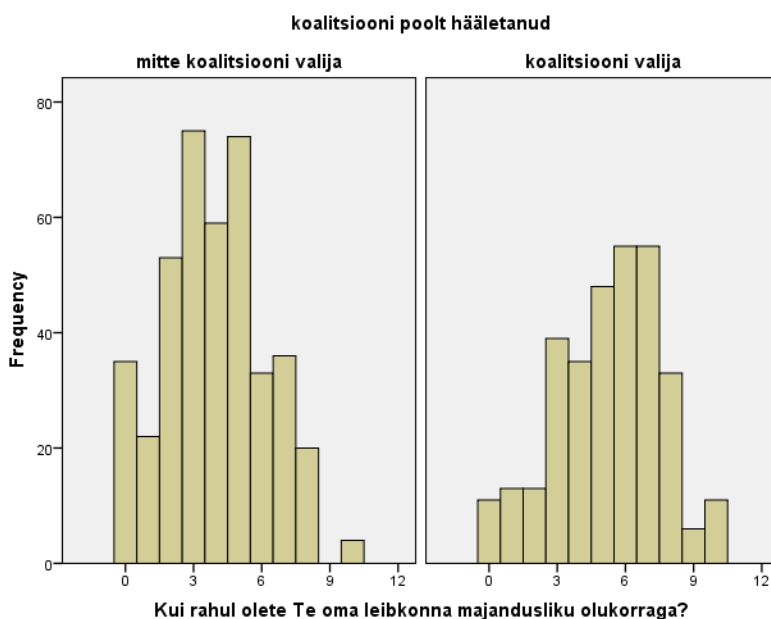
Kirjeldatud tulemustest ilmneb, et mitte koalitsiooni valijad hindavad majandusolukorda nii riigi kui leibkonna tasandil keskmiselt halvemaks ning koalitsioonivalijad omakorda jälle keskmiselt paremaks. Riigi majandusolukorra punktide vahe on 1,7 punkti ning leibkonna oma 1,35 punkti. Siit järeldub, et valimisotsus ning hinnang majandusele on selges omavahelises seoses.

Eelnevalt läbi keskmiste seletatud erinevused on veel selgemalt mõistetavad uurides hinnangute jaotust. Selleks koostasın kaks histogrammi – esimese riigi ja teise leibkonna majandusolukorra hinnangu kohta.

Graafik 4: Hinnang Eesti majanduslikule olukorrale

Ülaloleval histogrammil saab visuaalselt selgelt eristada, et mitte koalitsiooni valijate hinnangud on kergelt kallutatud vasakule (väiksemate väärtuste poole) ning koalitsioonivalijate omad vastupidi – paremale (suuremate väärtuste poole). Graafikul 5 ilmneb täpselt sama tendents, mis Graafikul 4 – koalitsiooni valijate hinnangud majandusele kalduvad kõrgemate väärtuste suunas mitte koalitsiooni valijatega võrreldes.

Graafik 5: Hinnang leibkonna majanduslikule olukorrale

4.2.2. Majandusliku hinnangu mõju koalitsiooni valimisele

Uurimaks kui palju potentsiaalselt suudab hinnang majandusele mõjutada valijate otsust hääletamaks koalitsioonierakonna poolt või mitte, viin läbi logistilise regressiooni binaarse sõltuva tunnuse korral.

Nimetatud sõltuvaks muutujaks on *koalitsiooni valija ja mitte koalitsiooni valija*. Sõltumatuteks tunnusteks valin esmalt mind kõige enam huvitavad hinnangud majandusolukorrale: *Kui rahul olete Te Eesti majanduse tänase olukorraga?* ja *Kui rahul olete Te oma leibkonna praeguse majandusliku olukorraga?* Peamiseks eesmärgiks on siinjuures välja selgitada kui palju muutis hinnang majandusele prognoositavalt koalitsioonierakonna valimist või mittevalimist 2011. aasta Riigikogu valimistel.

Tabel: 3: Majandusliku hinnangu mõju koalitsiooni valimisele

	Koefitsient (standardviga)	Riskisuhe
Kui rahul olete Te Eesti majanduse tänase olukorraga?	0,352 (0,053)	1,422***
Kui rahul olete Te oma leibkonna praeguse majandusliku olukorraga?	0,046 (0,048)	1,147
Konstant	-1,191 (0,206)	0,147***
N	724	
Nagelkerke pseudo R ²	0,189	
Korrektsest klassifitseeritud	67,7%	
Korrektsest ennustatud koalitsioonivalijad	72,5%	
Korrektsest ennustatud mitte koalitsiooni valijad	61,5%	
*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05		

Tabelist 3 selgub esmalt, et mudeli selgitusvõime (*Nagelkerke pseudo R^2*) on suhteliselt hea – 18,9%. See tähendab, et mudel suudab seletada ligi 1/5 sõltuva tunnuse variatsioonist.

Käesoleva töö kontekstis on oluline uurida aga eelkõige riskisuhet – suhteliste tõenäosuste suhe.³⁸ Teisiti öeldes on riskisuhe suhe kahe grupi sageduste vahel. Põhimõtteliselt võimaldab see omavahel võrrelda kahe grupi šansse teatud olukorra seisukohalt ning saadud riskikordaja alusel võrreldakse sageduste suhet grupis suhetega üldiselt.³⁹ Antud juhul on riskikordajate väärtused riigi majandusolukorra hinnangust lähtuvalt 1,422 ja leibkonna majandushinnangust lähtuvalt 1,147.

Kuna seos leibkonna majandusolukorra hinnangu ning erakondliku eelistuse vahel pole statistiliselt oluline, jätan ma selle näitaja kõrvale. Seevastu aga efekt, mis ilmneb erakondliku eelistuse ja riigi majandusliku olukorra hinnangu vahel, on märkimisväärne. Praktiliselt tähendab see, et kui valija hindaks riigi majandusolukorda ühe palli võrra kõrgemalt, siis oleks tal vastavalt 42% suurem tõenäosus hääletada koalitsioonipartei (ER või IRL) poolt.

Järgnevalt lisan ma logistilise regressiooni mudelisse kahele majandushinnangule lisaks ka kolm sotsiaaldemograafilist näitajat – (1) *Sugu*; (2) *Mis aastal Te olete sündinud?* (3) *Kui suur on Teie leibkonna keskmine kogu netosissetulek ühes kuu?*

³⁸ Tooding 2007:288.

³⁹ Tooding 2007:212.

Tabel 4: Majandusliku hinnangu ja sotsiaaldemograafiliste näitajate mõju koalitsiooni valimisele

	Koefitsient (standardviga)	Riskisuhe
Kui rahul olete Te Eesti majanduse tänase olukorraga?	0,390 (0,060)	1,477***
Kui rahul olete Te oma leibkonna praeguse majandusliku olukorraga?	0,022 (0,057)	1,022
Sugu	-0,078 (0,182)	0,925
Mis aastal Te olete sündinud?	0,011 (0,005)	1,011
Kui suur on Teie leibkonna keskmine kogu netosissetulek ühes kuus?	-0,009 (0,036)	0,991
Konstant	-24,135 (9,910)	0,000
N	616	
Nagelkerke pseudo R ²	0,219	
Korrektsest klassifitseeritud	68,2%	
Korrektsest ennustatud koalitsioonivalijad	74,9%	
Korrektsest ennustatud mitte koalitsiooni valijad	59,7%	
*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05		

Tabelis 4 toodud andmete põhjal on näha, et logistilisse regressiooni soo, vanuse ja sissetuleku lisamine parandab mõnevõrra nii mudeli selgitusvõimet (0,189-lt 0,219-le) ning ka riigi majandusolukorra hinnangu riskisuhet (0,422-lt 0,477-le). Sotsiaaldemograafiliste kontrollide toomine mudelisse aitab seega statistilises mõttes valimiskäitumist paremini seletada – valimiskäitumine on seotud sotsiaaldemograafiliste näitajatega. Sellegipoolest tõestavad aga andmeanalüüsi käigus saadud tulemused, et majandusele antud hinnangute roll jäi koalitsiooni poolt hääletamise seletamisel alles.

Binaarse logistilise regressiooni tulemusel sain teada, et riigi majandusolukorra ning indiviidi koalitsiooni valimise või mittevalimise vahel on selge ja arvestatav seos – valijal, kes valis valitsusparteid, oli hinnang riigi majanduslikule käekäigule keskmiselt kõrgem. Lisaks sellele – iga kõrgem hinnang majandusele küsitlusskaalal tõstis oluliselt koalitsioonierakonna valimise tõenäosust. Tähtis on siinjuures ka see, et taoline seaduspärasus oli statistiliselt oluline vaid vaadeldes majandushinnanguid riigi olukorrale (leibkonna tasandil mitte). Siit järeldub, et individidid oma valikut valimistel langetades ei lähtu niivõrd palju konkreetset enda majanduslikust seisukorrast, kuivõrd riigi olukorrast üldiselt. Tegemist on n.ö *'sotsiotroopilise'* lähenemisega. Oletuslikult võib väita, et valijaskond näeb stabiilses riigi majanduses kokkuvõttes ka endale kasu – kui mitte täna siis tulevikus.

Andmeanalüüs tõestas, et seos valimiskäitumise ja majandusolukorra hinnangu vahel on olemas ning seega mingi karistamine/premeerimine ka toimus. Samas polnud see aga nii suur, et peatükis 3 välja toodud valimistulemusi mõjutada. Kirjeldatud olukorra selgitamiseks on kaks võimalust: (1) karistamine indiviidi tasandil toimus väikeses mahus (seos iseenesest andmeanalüüsis oli tugev, kuid võib siiski tulla vaid väikese arvu inimeste pealt); (2) valitsuserakondade valijaid ei tabanud kriis nii oluliselt, et nad oleks pidanud vajalikuks nende karistamist.

Üks võimalik selgitus, miks Vabariigi Valitsus ei kaotanud 2011. aasta Riigikogu valimistel toetajaskonda, on valijaskonna nägemus sellest, milline valitsus üldse mille eest vastutab. Kuna 2008. aastal alguse saanud finantskriis oli ülemaailmne ning Eestil nii väikese riigina puudub võimekus n.ö suurtesse mängudesse sekkuda, veel vähem

neid juhtida, siis ei ole justkui mõtet koalitsiooni süüdistada asjas, mille käiku nemad kontrollida ei saa. Seejuures tekkiski olukord, kus valitsusparteide valijad ei pidanud mõistlikuks ER ja IRL-i karistada, sest nendele ei omistatud vastutust majanduse halva käekäigu eest.

Lisaks saab siinjuures rääkida veel näiteks varemkirjeldatud retrospektiivsest või prospektiivsest käitumisest – kas valijad majandusele hinnangut andes olid pigem huvitatud minevikust või tulevikust. Mäletatavasti oli 2007. aastal ametisse astunud Vabariigi Valitsuse üheks suuremaks prioriteediks Euroopa ühisraha euro kasutuselevõtt Eestis. 2011. aasta 1. jaanuaril eesmärk ka täitus ning tegemist oli koalitsiooni suure võiduga. Võib oletada, et valijaskond ühest küljest nägi koalitsiooni teovõimet (retrospektiivne) ning teisalt tõi uue valuuta kasutuselevõtt ka lootust paremasse homsesse (prospektiivne).

Andmeanalüüsi kokkuvõttena võib väita, et kuna indiviidide majandushinnangu ning valimisotsuse vahel oli olemas selge seos, siis majanduslik hääletamine toimus. Kuid kui nüüd küsida konkreetsemalt, et miks me majanduse mõju agregeeritud valimistulemustes ei näinud, siis käesolev töö antud andmete ja tõendite põhjal vastust ei anna ning vastuse saamiseks on tulevikus vaja uurida täiendavaid selgitusi.

KOKKUVÕTE

2011. aasta valimiste eel ametis olnud Vabariigi Valitsus oli n.ö kriisiaegne valitsus, kes tegi väga palju ebapopulaarseid otsuseid ning kelle valitsusajal olid Eestis majanduses üleüldiselt rasked ja keerulised ajad. Nii kirjandus kui ka loogiline mõtlemine mõlemad ütleksid, et valijaskond, kes kannatas majandussurutise all, peaks süüdistama ametisolevat valitsust ning neid ka vastavalt kohtlema – karistama. Valimiste kontekstis oleks karistamine pidanud tähendama oma valijaotsuse langetamist mitte koalitsioonis olnud partei poolt. Praktika näitas aga hoopis vastupidist – olenemata kriisist said koalitsioonierakonnad endale toetajaskonda isegi juurde.

Tegemist on paradoksaalse juhtumiga, mida käesolev töö prooviski seletada valijaskonna antud hinnangute kaudu riigi ja leibkonna majanduslikule olukorrale. Uurimise all oli kas, ja kuivõrd, koalitsioonierakondade valimine või mittevalimine on seotud sellega, kuidas valijaskond tunnetab majandusolukorda. Lisaks andsin selgitusi valijaskonna mitteootuspärasele käitumisele.

Andmeanalüüsi tulemusena selgus: (1) majandusolukorda nii riigi kui leibkonna tasemel positiivsemalt hinnanud inimesed tõepoolest hääletasid enam eelmiste koalitsiooniparteide (ER ja IRL) poolt ning vastupidi – negatiivsemalt majandusolukorda hindavad valijad vähem; (2) Eesti valijaskonna valimismuster on pigem *'sotsiotroopiline'* – individid, kelle valimisotsust reaalset majandus mõjutab, hindavad enam riigi majandusolukorda ning isiklik finantsiline toimetulek pole nii oluline. (ennekõike peetakse tähtsaks just riigi stabiilsust ja hakkamasaamist).

Kuigi andmete põhjal võib väita, et indiviidi tasandil leidis koalitsiooni karistamine madalate majandushinnangute tõttu aset, tuleb tõdeda, et valitsus siiski kokkuvõttes võitis toetajaid juurde. Sellel võib olla mitmeid põhjused ja seletusi, mida saab edasiselt uurida. Spekulatiivselt võib oletada, et kuna majanduskriis oli globaalne, siis ei peetud tegelikult riiki üldse halva olukorra pärast vastutavaks. Lisaks suutis koalitsioon ennast kriisiolukorras tõestada ning tuua Eestisse Euroopa ühisraha euro ja elanikkonnal tekkisid omakorda läbi selle positiivsed ootused tuleviku suhtes.

KASUTATUD KIRJANDUS

Arrak, A., Eamets, R., Karm, K. (2002). *Majanduse ABC*. Tartu: Avatar.

Belanger, E., Lewis-Beck, M. S., Nadeau, R. (2012). Economics and Elections Revisited. *Comparative Political Studies*, Vol. 46, No. 5, pp. 551-573.

Brug, W. van der, Eijk, C. van der, Franklin, M. (2007). *The Economy and the Vote: Economic Conditions and Elections in Fifteen Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ericson, R. S. (1990). Economic Conditions and the Congressional Vote: A Review of the Macrolevel Evidence. *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, pp. 373-399.

Evans, J. A. J. (2004). *Voters & Voting : an Introduction*. London, Sage.

Jakobson, M. L., Kalev, L., Lumi, O., Ruutsoo, R., Saarts, T., Sootla, G., Toots, A., Vetik, R. (2011). *Poliitika ja valitsemise alused: kõrgkooliõpik*. Tallinn: Mauruse Kirjastus.

Kerner, R., Krusell, S., Põder, K., Rosenberg, T., Servinski, M., Soiela, M. (2011). *Eesti Statistika Aastaraamat*. Tallinn: Statistikaamet.

Lewis-Beck, M. S., Paldam, M. (2000). Economic Voting: An Introduction. *Electoral Studies*. Vol. 19, No. 2-3, pp. 113-121.

Lewis-Beck, M. S., Stegmaier, M. (2000). Economic Determinants of Electoral Outcomes. *Annual Review of Political Science*, Vol. 3, pp. 183-214.

Purju, A. (2012). *Majandus- ja sotsiaalsed arengud Balti riikides: Eesti uuring*. Brüssel: Euroopa Majandus –ja Sotsiaalkomitee.

Tooding, L. M. (2007). *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vetik, R. (2012). *Eesti poliitika ja valitsemine 1991-2011*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Eesti Erakondade Ajalugu kodulehekül. Valimised: Riigikogu valimised 2007.
<http://www.erakonnad.info/2007.html>. (30.03.2014).

Eesti Erakondade ajalugu kodulehekül. Valimised: Riigikogu valimised 2011.
<http://www.erakonnad.info/2011.html>. (30.03.2014).

Eesti Statistikaameti kodulehekül. Sõnastik.
<http://www.stat.ee/files/koolinurk/abiks/sonastik/>. (02.05.2014) .

Eesti Valimisuuringute kodulehekül. National Election Study 2011.
<http://www.enes.ee/national-elections-2011/>. (4.12.2013).

Riigikogu kodulehekül. Riigikogu valimised. <http://riigikogu.ee/index.php?id=41593>.
(30.03.2014).

Riigikogu kodulehekül. XI Riigikogu (4. märts 2007 – 26. märts 2011).
<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=66099>. (30.03.2014).

Economic Voting based on Parliamentary Elections in Estonia 2011

Ingrit Part

SUMMARY

Economic conditions are said to exert effects on individual party preference and affect election outcomes. The ‘economic voting’ model suggests that voters reward or punish incumbent parties – when the economy goes wrong, voters should blame government – and when it goes right, they should reward government by re-electing them.

In this paper I studied the relation between economic status and voters based on the 2011 Parliamentary Elections in Estonia. The study was inspired by economic crisis in 2008-2009 which should have caused ruling party “punishment” however the voters supported the coalition.

The analysis from the study revealed that (1) there exists relation between economic status and voting results however it had too small effect to affect the overall election results; (2) the Estonian voters are ‘*sociotropic*’. In conclusion, there is much room for further research and deeper studies.